

УДК 347.6

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.1.07>**Віталій Чернега,**

канд. юрид. наук,

доцент кафедри підприємницького та корпоративного права

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

УПОВНОВАЖУВАЛЬНІ НОРМИ СІМЕЙНОГО ПРАВА ЯК ОБ'ЄКТИ НАУКОВОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ

Статтю присвячено уповноважувальним нормам сімейного права як об'єктам наукової класифікації. Уповноважувальні норми сімейного права диференційовано на такі групи: а) норми сімейного права, в яких фігурують ключові слова або словосполучення, які відкрито вказують на існування можливостей суб'єктів права здійснювати відповідні дії; б) норми сімейного права, зміст яких дозволяє збагнути існування можливостей суб'єктів права здійснювати відповідні дії. Першу групу уповноважувальних норм сімейного права поділено на три підгрупи: а) норми сімейного права, в яких фігурують ключові слова або словосполучення, які відкрито та безумовно вказують на існування можливостей суб'єктів права здійснювати відповідні дії; б) норми сімейного права, в яких фігурують ключові слова або словосполучення, які відкрито та обумовлено вказують на існування можливостей суб'єктів права здійснювати відповідні дії (наприклад, якщо той, хто записаний батьком дитини, помер до народження дитини, оспорити його батьківство мають право його спадкоємці, за умов подання ним за життя до нотаріуса заяви про невизнання свого батьківства); в) норми сімейного права, в яких фігурують ключові словосполучення, які відкрито вказують на існування можливостей суб'єктів права здійснювати відповідні дії, але встановлюють винятки з універсальних правил поведінки (приміром, прийомні діти мають право підтримувати особисті контакти з батьками та іншими родичами, крім випадків, коли це може завдати шкоди їхньому життю, здоров'ю та моральному вихованню). Другу групу уповноважувальних норм сімейного права класифіковано на дві підгрупи: а) норми сімейного права, зміст яких дозволяє збагнути існування безумовних можливостей суб'єктів права здійснювати відповідні дії (приміром, недійсність шлюбу не впливає на обсяг взаємних прав та обов'язків батьків і дитини, яка народилася у цьому шлюбі); б) норми сімейного права, зміст яких дозволяє збагнути існування обумовлених можливостей суб'єктів права здійснювати відповідні дії (наприклад, усиновлення провадиться без згоди дитини, якщо вона у зв'язку з віком або станом здоров'я не усвідомлює факту усиновлення).

Ключові слова: норми сімейного права, класифікація уповноважувальних норм сімейного права, сімейне право, сімейні права, сімейно-правове регулювання.

Постановка проблеми. В Україні, як і в будь-якій правовій державі, існує чимала кількість уповноважувальних норм сімейного права. Останні представляють значний інтерес як об'єкти наукової класифікації. Це пов'язано з нагальною потребою в масштабному дослідженні регулятивних норм сімейного права України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Представники юридичної науки та правозастосовної практики України переважно піддають аналізу зміст окремих норм сімейного права. Тоді як уповноважувальні норми сімейного права як об'єкти наукової класифікації донині не фігурують на сторінках юридичної літератури.

Метою статті є розроблення наукової класифікації уповноважувальних норм сімейного права.

Виклад основного матеріалу. За способом закріплення доцільно виокремити дві

групи уповноважувальних норм сімейного права: а) норми сімейного права, в яких фігурують ключові слова або словосполучення, які відкрито вказують на існування можливостей суб'єктів права здійснювати відповідні дії; б) норми сімейного права, зміст яких дозволяє збагнути існування можливостей суб'єктів права здійснювати відповідні дії.

Першу групу уповноважувальних норм сімейного права поділено на три підгрупи: а) норми сімейного права, в яких фігурують ключові слова або словосполучення, які відкрито та безумовно вказують на існування можливостей суб'єктів права здійснювати відповідні дії; б) норми сімейного права, в яких фігурують ключові слова або словосполучення, які відкрито та обумовлено вказують на існування можливостей суб'єктів права здійснювати відповідні дії; в) норми сімейного права, в яких фігурують ключові словосполучення, які відкрито вказують на існування можливостей суб'єктів права здійснювати відповідні дії.

снювати відповідні дії, але встановлюють винятки із універсальних правил поведінки.

Наймасштабнішу частину становлять норми сімейного права, в яких фігурують ключові слова або словосполучення, які відкрито та безумовно вказують на існування можливостей суб'єктів права здійснювати відповідні дії. Приміром, відповідно до абз. 2 ч. 3 ст. 4 Сімейного кодексу України (далі – СКУ) сім'ю *може* створити особа, яка народила дитину, незалежно від віку [1].

Згідно із ч. 1 ст. 18 згаданого нормативно-правового акта кожен учасник сімейних відносин, який досяг 14 років, *має право* на безпосереднє звернення до суду за захистом свого права або інтересу. Багато інших прикладних ілюстрацій міститься у Загальній частині СКУ.

Норми сімейного права, що віднесено до цієї підгрупи, здебільшого розташовані в Особливій частині СКУ. Так, відповідно ч. 1 ст. 49 зазначеного кодифікованого акта: дружина *має право* на материнство. Аналогічний приклад маємо в ч. 1 ст. 50 СКУ: чоловік *має право* на батьківство.

За СКУ дружина та чоловік *мають*: рівне *право* на повагу до своєї індивідуальності, своїх звичок та уподобань (ч. 1 ст. 51); рівне *право* на фізичний та духовний розвиток, на здобуття освіти, прояв своїх здібностей, на створення умов праці та відпочинку (ч. 1 ст. 52); *право* розподілити між собою обов'язки в сім'ї (ч. 1 ст. 54); *право* противитися усуненню їх від вирішення питань життя сім'ї (ч. 2 ст. 54); *право* на вільний вибір місця свого проживання (ч. 1 ст. 56).

Вартий також уваги такий приклад: подружжя *має право* домовитися між собою про порядок користування майном, що йому належить на праві спільної сумісної власності (ч. 1 ст. 66 СКУ).

Інакшу прикладну ілюстрацію утілено в ч. 1 ст. 139 СКУ: жінка, яка особа записана матір'ю дитини, може оспорити своє материнство.

Відповідно до СКУ батьки *мають право*: залучати до виховання дитини інших осіб, передавати її на виховання фізичним та юридичним особам (ч. 2 ст. 151); на самозахист своєї дитини, повнолітніх дочки та сина (ч. 1 ст. 154); звертатися до суду, органів державної влади, органів місцевого самоврядування та громадських організацій за захистом прав та інтересів дитини, а також непрацездатних сина, дочки як їхні законні представники без спеціальних на те повноважень (ч. 2 ст. 154).

Як приклад також слугують положення ч. 6 ст. 254 СКУ: дитина, влаштована в сім'ю патронатного вихователя, *має* інші *права*,

визначені законодавством. Можна наводити багато інших норм сімейного права, що віднесено до цієї підгрупи.

Звернемося до наступної підгрупи норм сімейного права, в яких фігурують ключові слова або словосполучення, які відкрито та обумовлено вказують на існування можливостей суб'єктів права здійснювати відповідні дії. Так, згідно із ч. 2 ст. 65 СКУ дружина, чоловік *має право* на звернення до суду з позовом про визнання договору недійсним без її, його згоди, *якщо* цей договір виходить за межі дрібного побутового.

Другий приклад утілено в ч. 2 ст. 75 СКУ: *право* на утримання (аліменти) *має* той із подружжя, який є непрацездатним, потребує матеріальної допомоги, *за умови*, що другий із подружжя може надавати матеріальну допомогу.

Особа *має право* на утримання і тоді, коли вона стала інвалідом після спливу одного року від дня розірвання шлюбу, *якщо* її інвалідність була результатом протиправної поведінки щодо неї колишнього чоловіка, колишньої дружини під час шлюбу (абз. 2 ч. 2 ст. 76 СКУ).

Наступний приклад: опікун *має право* пред'явити позов про розірвання шлюбу, *якщо* цього вимагають інтереси того з подружжя, хто визнаний недієздатним (ч. 5 ст. 110 СКУ).

Існує чимало інакших прикладних ілюстрацій. Так, відповідно до ч. 1 ст. 131 особа, яка вважає себе матір'ю дитини, *може* подати до суду заяву про визнання свого материнства, *якщо* запис про матір дитини вчинено відповідно до ч. 2 ст. 131 СКУ. Згідно із ч. 1 ст. 137 якщо той, хто записаний батьком дитини, помер до народження дитини, оспорити його батьківство *мають право* його спадкоємці, *за умови* подання ним за життя до нотаріуса заяви про невизнання свого батьківства. *Якщо* той, хто записаний батьком дитини, помер після пред'явлення ним позову про виключення свого імені як батька з актового запису про народження дитини, позовну заяву *можуть* підтримати в суді його спадкоємці (ч. 2 ст. 137 СКУ).

Згідно з абз. 1 ч. 6 ст. 177 СКУ другий із батьків *має право* звернутися до суду з вимогою про визнання правочину недійсним як укладеного без його згоди, *якщо* цей правочин виходить за межі дрібного побутового.

Усиновлювач *має право* приховувати від дитини факт її усиновлення, *якщо* розкриття таємниці усиновлення може завдати шкоди дитині (ч. 2 ст. 227 СКУ). Низка інших уповноважувальних норм сімейного права можуть слугувати прикладними ілюстраціями,

але обсяг цієї наукової статті дозволяє навести лише деякі з них.

Розглянемо норми сімейного права, в яких фігурують ключові словосполучення, які відкрито вказують на існування можливостей суб'єктів права здійснювати відповідні дії, але встановлюють винятки з універсальних правил поведінки. Як приклад слугують положення ч. 1 ст. 153 СКУ: мати, батько та дитина *мають право* на безперешкодне спілкування між собою, *крім випадків*, коли таке право обмежене законом.

Згідно із ч. 5 ст. 256-3 СКУ прийомні діти *мають право* підтримувати особисті контакти з батьками та іншими родичами, *крім випадків*, коли це може завдати шкоди їхньому життю, здоров'ю та моральному вихованню. Законодавець дозволяє також навести аналогічний до попереднього приклад. Так, вихованці *мають право* підтримувати особисті контакти з батьками та іншими родичами, *крім випадків*, коли це може завдати шкоди їхньому життю, здоров'ю та моральному вихованню (ч. 5 ст. 256-7 СКУ).

Другу групу уповноважувальних норм сімейного права слід поділити на такі підгрупи: а) норми сімейного права, зміст яких дозволяє збагнути існування безумовних можливостей суб'єктів права здійснювати відповідні дії; б) норми сімейного права, зміст яких дозволяє збагнути існування обумовлених можливостей суб'єктів права здійснювати відповідні дії.

Наведемо приклади, що стосуються першої підгрупи норм сімейного права. Так, недійсність шлюбу не впливає на обсяг взаємних прав та обов'язків батьків і дитини, яка народилася у цьому шлюбі (ч. 1 ст. 47 СКУ). Інший приклад знаходимо в ч. 2 ст. 107 СКУ: шлюб розривається незалежно від наявності між подружжям майнового спору.

Не можемо прикладно не проілюструвати норми сімейного права, зміст яких дозволяє збагнути існування обумовлених можливостей суб'єктів права здійснювати відповідні дії. Так, шлюб розривається органом державної реєстрації актів цивільного стану за заявою одного з подружжя, якщо

другий із подружжя визнаний: безвісно відсутнім; недієздатним (ч. 1 ст. 107 СКУ). Усиновлення провадиться без згоди дитини, якщо вона у зв'язку з віком або станом здоров'я не усвідомлює факту усиновлення (ч. 3 ст. 218 СКУ).

Висновки

Уповноважувальні норми сімейного права диференційовано на дві групи: а) норми сімейного права, в яких фігурують ключові слова або словосполучення, які відкрито вказують на існування можливостей суб'єктів права здійснювати відповідні дії; б) норми сімейного права, зміст яких дозволяє збагнути існування можливостей суб'єктів права здійснювати відповідні дії. Першу групу уповноважувальних норм сімейного права поділено на три підгрупи: а) норми сімейного права, в яких фігурують ключові слова або словосполучення, які відкрито та безумовно вказують на існування можливостей суб'єктів права здійснювати відповідні дії; б) норми сімейного права, в яких фігурують ключові слова або словосполучення, які відкрито та обумовлено вказують на існування можливостей суб'єктів права здійснювати відповідні дії; в) норми сімейного права, в яких фігурують ключові слова або словосполучення, які відкрито вказують на існування можливостей суб'єктів права здійснювати відповідні дії, але встановлюють винятки з універсальних правил поведінки. Другу групу уповноважувальних норм сімейного права класифіковано на такі підгрупи: а) норми сімейного права, зміст яких дозволяє збагнути існування безумовних можливостей суб'єктів права здійснювати відповідні дії; б) норми сімейного права, зміст яких дозволяє збагнути існування обумовлених можливостей суб'єктів права здійснювати відповідні дії.

Список використаних джерел:

1. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III зі змінами. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення: 31.12.2019)

The article is devoted to Family Law empowering rules as objects of scientific classification. The Family Law empowering rules are differentiated into the following groups: a) Family Law rules, which include key words or phrases that openly indicate the existence of the right of the subjects law to take appropriate action; b) Family Law rules, the content of which allows us to understand the existence of the capacity of the subjects of law to take appropriate actions. The first group of Family Law empowering rules is divided into three subgroups: a) Family Law rules, which contain key words or phrases that openly and unconditionally indicate the existence of the right of the subjects law to take appropriate action; b) Family Law rules, that include key words or phrases that openly and conditionally indicate the existence of the right of the subject law to take appropriate action (for example, if the one recorded by the father of the child has died before the birth of the child, have the right to challenge his or her paternity his heirs, subject to the submission of a declaration

of non-recognition of his paternity to the notary public during his lifetime); c) Family Law rules, that include keyword phrases that openly indicate the existence of the right of the subject law to take appropriate action, but establish exceptions to the universal rules of conduct (for example, foster children have the right to maintain personal contact with parents and other relatives, except cases where it may harm their life, health and moral education). The second group of Family Law empowering rules is classified into two subgroups: a) Family Law rules, the content of which makes it possible to understand the existence of unconditional capacity of the subjects of law to take appropriate actions (for example, the invalidity of marriage does not affect the scope of mutual rights and responsibilities of parents and the child, born in this marriage); b) Family Law rules, the content of which allows us to understand the existence of the conditional capacity of the subjects of law to take appropriate actions (for example, adoption is carried out without the consent of the child, if it is not aware of the fact of adoption due to age or health).

Key words: Family Law rules, classification of Family Law empowering rules, Family Law, family rights, Family Law regulation.